

POSTMODERNİZM KADAR AŞIRI GÜRÜLTÜLÜ VE POSTMODERNİZME İNANILMAZ YAKIN¹²

Kadriye BARAN³

ÖZET

Postmodernizm için modernizmden kopuş, modernizme karşı, modernizme tepki, modernizm sonrası gibi tanımlamalar söz konusudur. Peki bu tanımlamaları bir kenara bırakıp, postmodernizm için yeni bir başlangıç desek, sınırları kaldırmak, yaratıcılık desek, deneysel, cesur desek, tamamlanmamışlık, merak desek, sürpriz, illüzyon desek, şüpheli, kışkırtıcı desek, esnek, gem vurulamaz desek, özgün, özgür desek, metamorfoz, devrim desek, sorgulayıcı, görece desek, farkındalık, çoğulculuk desek, tanımlamaları çoğaltmak mümkün. Çünkü postmodernizm oyun hamuru ile oynamak gibi. Onu bir kalıba koyup şekil almasını sağlayabilirsiniz ya da tüm yaratıcılığınızı kullanıp ona yeni bir form kazandırabilirsiniz. Elinizdeki malzeme ile ne yapmak istediğiniz size kalmış.

Elimize aldığımız bir roman da, izlediğimiz bir film de, baktığımız bir fotoğraf da, gördüğümüz bir mimari yapı da, bir sanat eserin de ya da sergilenen bir oyunda yukarıda saydığımız tanımlamalardan bir ya da bir kaçını mevcut ise postmodern bir eserle karşı karşıyayız demektir.

Jonathan Safran Foer'in Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın adlı romanını henüz okumaya başlamadan elinize alıp sayfalarını şöyle bir çevirdiğinizde bir an önce okumak için sabırsızlanıyorsunuz. Nedir sizi bu kadar sabırsız kılan?

Çünkü bu roman postmodernizmin ilk ortaya çıkış sürecinde olduğu gibi aşırı gürültülü ve postmodernizme inanılmaz yakındır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Postmodernizm

EXTREMELY LOUD AS POSTMODERNISM AND INCREDIBLY CLOSE TO POSTMODERNISM

SUMMARY

Definitions such as breaking away from modernism, against modernism, reaction to modernism, after modernism, are considered as the explanations for Postmodernism. What if we put these descriptions aside and say a new beginning for postmodernism, removing boundaries, call it creativity, experimental, brave, incompleteness, curiosity, surprise, illusion, suspicious, provocative, flexible, uncontrollable, unique, free, metamorphosis, revolution, interrogator, relative, awareness, pluralism, it is possible to reproduce definitions. Because postmodernism is like playing with play dough. You can place it in mold and shape it or give it a new form by using all your creativity. It is in your hands to do what you want with the ingredient you have.

If any of these definitions are existing in a novel that we received, a movie we watched, a photograph we look at, an architectural structure we see, a work of art or a play that is being performed, it is sure that we are facing a postmodern artwork. Before you begin to read and flip through the pages of the novel written by Jonathan Safran Foer called "Extremely Loud and Incredibly Close" you become eager to read it as soon as you can. What is it that makes you so impatient?

Because this novel is as noisy and close to postmodernism as when the process of postmodernism first emerged.

Keywords: Modernism, Post-Modernism

¹ Jonathan Safran Foer, Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın, Çeviri: Algan Sezgintüredi, Siren Yayınları, Altıncı Baskı, Kasım 2017.

² Bu Makale 27-29 Nisan 2019 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen ASEAD 5. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

³ Başkent Üniversitesi SBE Radyo Televizyon ve Sinema ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, kadriyebrn@gmail.com

GİRİŞ

Bu çalışmada 21 Şubat 1977 Washington, DC doğumlu Jonathan Safran Foer'in ikinci romanı olan *Extremely Loud and Incredibly Close* (Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın) adlı romanı postmodern çerçevede incelenmiştir. Önce yazar hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra modernizm ve postmodernizm üzerinde durulmuştur. Bu çerçeve sonrasında da ele alınacak olan *Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın* romanı üzerinden postmodernizmin izleri sürülmüştür.

Jonathan Safran Foer

Jonathan Safran Foer 21 Şubat 1977, Washington, DC, ABD doğumludur. Princeton Üniversitesi Felsefe Bölümü mezunudur. Okuduğu bölümde danışman hocası olan ünlü yazar Joyce Carol Oates'in yönlendirmesiyle dönem ödevini mezuniyeti sonrası romana dönüştürmek üzere tekrar revize eder ve bunun sonucunda ilk romanı *Everything Is Illuminated* (Herşey Aydınlandı)'i yazar. 2002'deki bu ilk romanı ile çok iyi bir çıkış yapan yazar, birçok ödül almakla kalmaz, ayrıca ilk kitabı filme çekilir. İlk kitabından sonra 11 Eylül sonrası İkiz Kuleler de babasını kaybeden Oscar'ın bu durumla başa çıkabilme sürecini anlattığı ve 2005'de yayınlanan ikinci kitabı *Extremely Loud and Incredibly Close* (Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın)'de başrollerinde Tom Hanks ve Sandra Bullock'un oynadığı aynı adla filme çekilir. Jonathan Safran Foer'in 2009'da çağdaş insanın yeme tercihlerini ve et endüstrisini ele aldığı üçüncü kitabı *Eating Animals* (Hayvan Yemek) yayınlanır. Bu kitabın belgeselinin yapımcılığını Natalie Portman ile birlikte paylaşır. 2016'da da *Here I Am* (Buradayım) yayınlanır. Jonathan Safran Foer ilk romanı *Everything Is Illuminated* (Herşey Aydınlandı) ile *Granta* ve *New Yorker* gibi edebiyat otoritelerinden tam not almakla kalmayıp, popüler yayın organları *Rolling Stone* ve *Esquire* tarafından da Yılın Adamı seçilmiştir.

MODERNİZM

Modern, kelime kökeni olarak Latince “modernus”tan türeyerek “şimdi” anlamını ifade etmektedir. (Karabulut ve Biricik; 2017) Türk Dil Kurumu'na göre ise “modern” kelimesinin anlamı, çağdaş demektir. Bu bağlamda modern sözcüğü “yeni, çağdaş” anlamına gelmektedir. Modernizm Avrupa'da 19. yüzyılın sonlarından itibaren etkisini göstererek pek çok alanda yayılmıştır. Klasik sanattaki sanatçının gözlemlediği nesneyi birebir esere yansıtması modern sanatta görülmez. Modern sanatçılara göre sanat birebir taklit olmamalıdır. Sanatçının kendi algıları ve yaratıcılığı sayesinde pek çok forma girebilmelidir. Bu bakış açısı sayesinde natüralizm, ekspresyonizm, sembolizm, kübizm, dadaizm, fütürizm, konstruktivizm, sürrealizm vb. modern sanat akımları ortaya çıkmıştır. (Alp; 2013)

Gencay Şaylan'a göre sanat alanında modern sanata özgü estetik anlayışı, dört temel özellik üzerine oturtulmaktadır. Birincisi; özgürlük ve özgünlüktür. Sanayi toplumu, bireyi toplum içinde kaybederek şeyleşmesine ve birey-öznenin kaybolmasına zemin hazırlar. Kapitalizm ve pazar ekonomisinden kaynaklı tüketim kültürü oluştuğu için kültürün ve sanat ürünlerinin de metalaşması başlar. Bundan dolayı “yaratıcı yıkıcılık” denen ikinci özellik oluşur. (Karabulut ve Biricik; 2017) Üçüncüsü, sanatçının yansıtmacı misyonudur. Çünkü sanatçı, kapitalist düzende kaybolan bireylere nazaran sanatçı kimliğinden ve yaratıcı yeteneğinden dolayı daha fazla sorumluluk taşıdığı için yorumladığı gerçekliği, toplumsal amaca uyumlu hale getirmelidir. Dördüncü özellik ise modern sanat anlayışının seçkinci olmasıdır. Modern sanat eseri ile baş başa kalan seyirci/dinleyici/okur, sanatçının yorumsal mesajını kavrayabilmesi için ön bilgiye ve belli bir bilinç düzeyine sahip olması gerekmektedir. Örneğin Picasso'nun *Guernica* tablosunu anlayabilmek için İspanya iç savaşı hakkında bilgi sahibi olmak gerekir.

POSTMODERNİZM

Postmodernizm nedir? Sorusuna verilecek tam bir yanıt yoktur. Jameson'a göre postmodernizm, yeni bir düzen ve söylemden ziyade kapitalizmin geçirdiği başka bir sistematik modifikasyonun yansımasıdır. G.Aytaç, olaya farklı bir perspektiften bakarak postmodernizmi Amerikan kültürü; modernizmi ise Avrupa kültürü olarak görenlere karşı postmodernizmin köklerini Avrupa romantizmine dayandırır. (Karabulut ve Biricik; 2017) Parçalı ve çoklu yapısı itibariyle pek çok değişik şekilde tanımlanabilmektedir postmodernizm. Fakat en yalın tanımlamayla post ve modern sözcüklerinin birleşmesiyle oluşur ve modernizm sonrası anlamına gelir diyebiliriz. Kelime post ön eki ile “yeniden sonrası”, modern dönemden sonrası, ilerisi anlamını kazanır. Ancak, postmodernizme, modernizmin devamı ya da modernizm karşıtı anlamları da yüklenmiştir.

Kavram olarak ilk kez 1934’ler de Anglo-Amerikan edebiyatında ortaya çıktıktan sonra mimaride kullanılan bir terim haline gelmiş, 1960’lı yıllardan itibaren, Fransa’da görülen teorik çalışmaların ve felsefi tartışmaların sonucunda, felsefi olarak da kendini ifade etmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır. (Özsevgeç; 2017)

Postmodernizm kesinlikten, geleneksellikten uzak, esnek yapısı nedeniyle modernizme karşıt olarak yorumlanmaktadır. Aslında postmodernizm de pek çok farklı akım bir arada kolajlanabilir dolayısıyla bu durum çok katmanlı yeni bir yapının oluşumuna olanak verir. (Aslan, Yılmaz)

EXTREMELY LOUD AND INCREDIBLY CLOSE (AŞIRI GÜRÜLTÜLÜ VE İNANILMAZ YAKIN) ESERİNİN POSTMODERN ANLAM ÖRÜNTÜSÜ

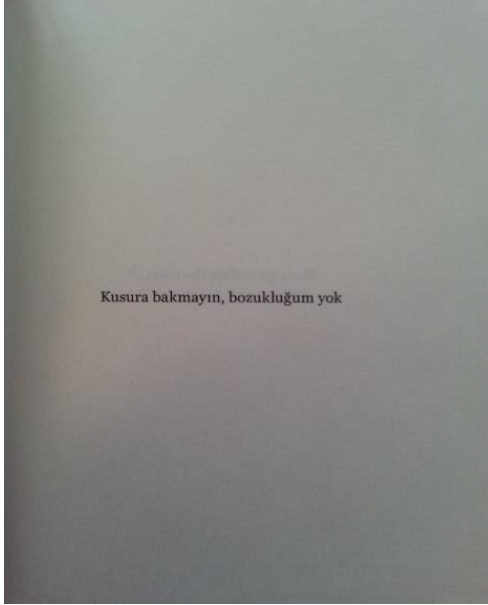
Jonathan Safran Foer ikinci romanı olan Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın da, 11 Eylül saldırısı sonrasında babasını kaybeden Oskar’ın bu acıya katlanma sürecini anlatır. Oskar babası ile çok iyi anlaşılan, meraklı bir çocuktur. Olaydan birkaç yıl sonra, evde mavi bir vazo bulur. Vazoyu almak isterken vazo kırılır ve vazanın içinden bir anahtar ile kırmızı kalemle “black” yazılmış bir not çıkar. Oskar bu notun babası tarafından bırakıldığına emindir ve ne pahasına olursa olsun bu gizemi çözmeye çalışır.

Romanın kısaca konusunda yer alan gizem postmodern romanın özelliklerinden biridir. Postmodern romanda gerilim ve gizem modern romanın seçkinciliği ile postmodern romanın kitle kültürünü benimseyen tavrının birleşmesinden doğar. (Karabulut ve Biricik; 2017)

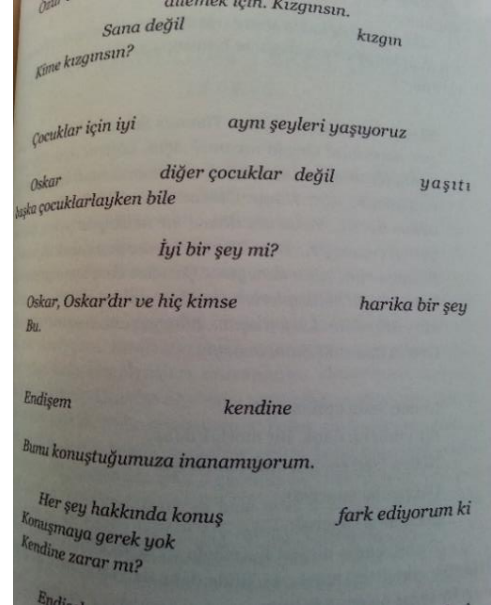
Öncelikle postmodern romanda içerikten önce biçimsellik önem kazanır. Biçimsel deneysellik, postmodern romanın en belirleyici özelliğidir. Onun bu görünümünün postmodern gerçeklik algısının doğal bir sonucu olduğu söylenebilir. Postmodern gerçeklik algısı, modern gerçeklik anlayışının bir anlamda ters yüz edilmiş halidir. Postmodern söylemde, modern söylemin rasyonel ve bütüncül bireyinin yerini, merkezsizleşmiş ve parçalanmış bir özne anlayışı almıştır ve özneyi bu şekilde parçalı kılan ise, dilin akışkan ve çok katlı bir yapıya sahip olmasıdır. Postmodern söylemin gerçeklik anlayışındaki bu çoğulcu yönelim, postmodern romanın da ana estetik ilkesi olarak kabul edilir. (Altın;2017) Farklı biçimlerin ve türlerin bir araya gelebildiği, sanatsal ilkelerin yok sayıldığı, sanatsal olanla olmayan arasındaki sınırların ortadan kalktığı, zıtlıkların kaynaşabildiği çoğulcu bir yapı söz konusudur. Genel estetik ilkelerin ve kaygıların olmadığı ve yazarın kendi yaratıcılığına bağlı olarak biçimlenen bir metindir karşımızdaki. Bu nedenle metin çoklu ve alternatif okumalar yapılabilecek hale gelir. Biçim dil ile oynanan kurgusal bir oyundur artık. Bu kurgusal oyunun amacı sadece estetik düzlemde sonsuz bir özgürlük aracı ve göstergesi olmak değil, aynı zamanda eğlendirici bir özelliğe sahip olmaktır.

Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın romanında da yazar ilk sayfalardan itibaren biçimsel deneysellik diyebileceğimiz çok çeşitli sayfa düzenlemeleri yapmıştır. Nerdeyse her sayfa yeni

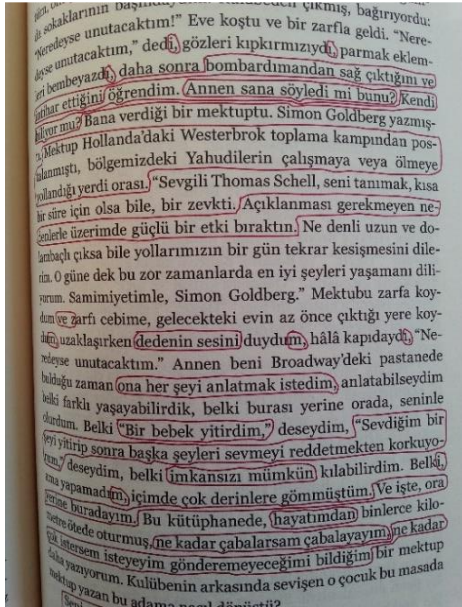
bir deneySELLİK içermektedir. Sayfalar görsellerle, gerçek fotoğraflarla, renkli ya da iç içe geçmiş yazılarla ve rakamlarla zenginleştirilerek farklı bir akış kazandırılmıştır. (Örnek 1-8) Yazar aynı ya da benzer sayfaları, fotoğrafları tekrar yinelemekten çekinmez. Örneğin Oskar'ın kırmızı kalemle yazılmış "black" yazısının izini sürmek için gittiği sanat malzemeleri satan dükkânın müdürü Oskar'a, insanların bir kalem satın alırken deneme yapmak istediklerinde kullandıkları kalemin rengini yazdıkları söyler ve bunu doğrulamak için kalem standının yanında bulunan defteri gösterir. Yazar bu bölümü okuyucularına anlatmak için defterden üç farklı sayfa sunar. (Örnek 9-10)

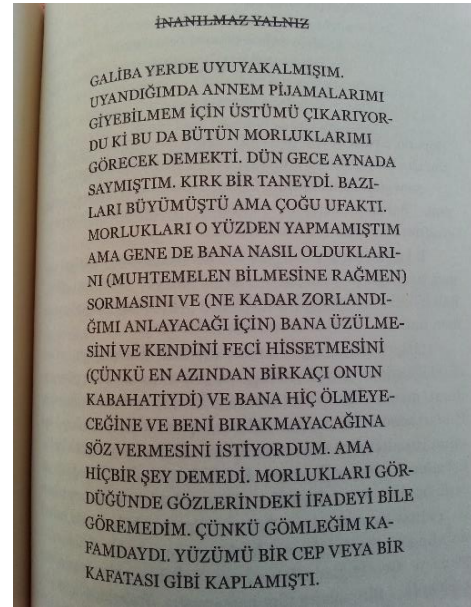
Örnek 1

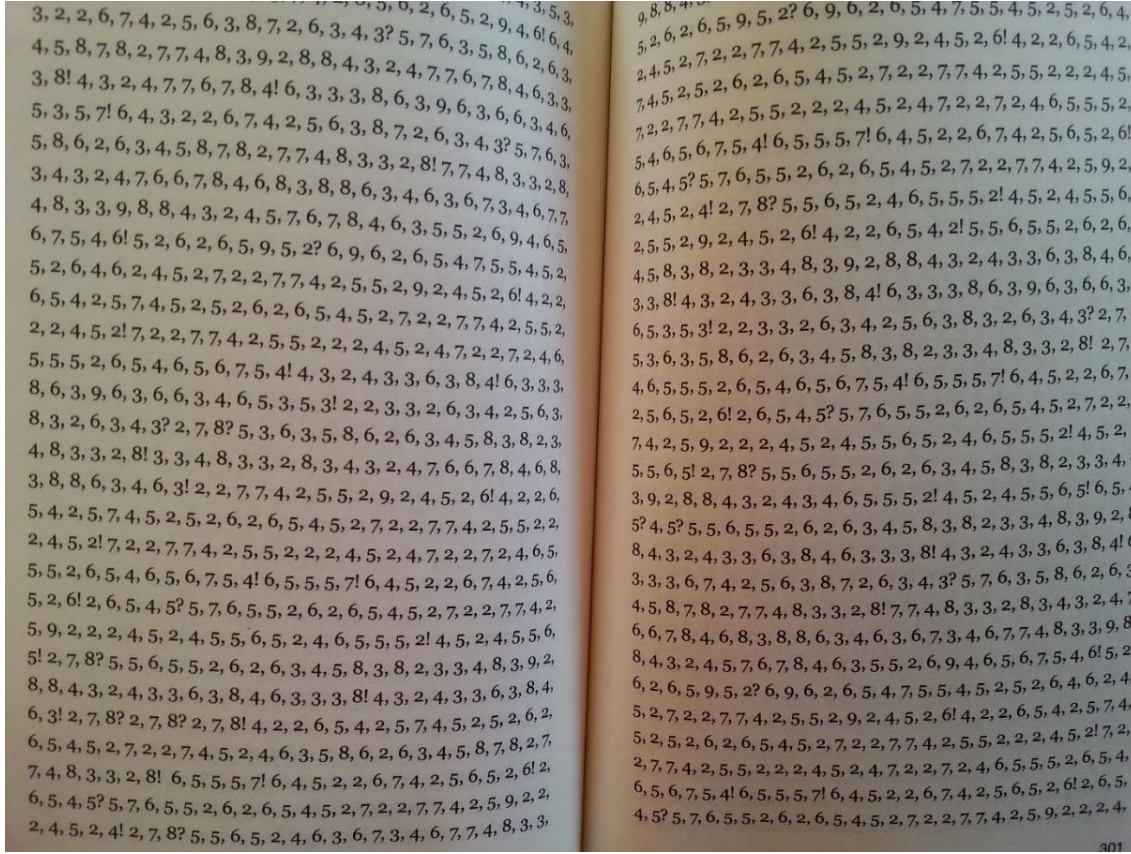
Örnek 2

Örnek 3

Örnek 4

Örnek 8

Örnek 9

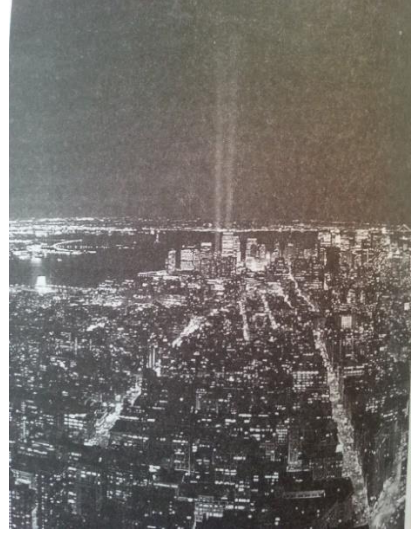
Örnek 10

Modern sanatın öne çıkan özgünlük ve seçkincilik özelliğine karşın postmodernizm de taklitin hiçbir sakıncası yoktur. Sanat yapıtı defalarca kopyalanıp çoğaltılabilir ya da yeni bir sanatçının elinde bambaşka bir forma bürünebilir. Postmodern sanatçılar sanatın yaşama yön verme ve kritik etme gibi bir amaç taşımadığına inanırlar. Jonathan Safran Foer'de romanında özellikle Oskar'ın Başıma Gelen Şeyler Defterinin sayfalarına yapıştırdığı Hamlet'ten, Empire

State Binası'nın gözlem kulesinden ya da Stephen Hawking'ten bahsederken internetten alınmış fotoğraflara yer vermekten çekinmez. Hatta aldığı bu fotoğrafları başka sayfalarda birkaç kez kullanır. (Örnek 11-13)

Örnek 11

Örnek 12

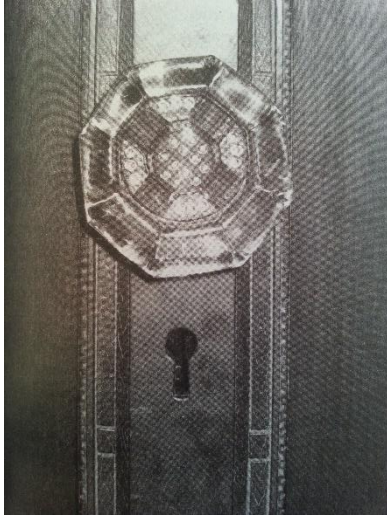
Örnek 13

Postmodernizmde zaman modern metinlerdeki gibi kronolojik değildir. Belirli, ölçülebilir zamana karşı, sınırları belirsiz, dağınık, birbirine girişik bir zaman kavramı vardır. Zaman algısı parçalıdır. Modernizmdeki büyük anlatılar yerini değişik yorumlara açık anlatı stiline bırakır. Postmodernizmde metin herhangi bir realitenin karşısında veya yanında olmak yerine durumu olduğu gibi göz önüne sermeyi yeğler. Bilginin doğruluğu ile ilgilenmez. İyi kötü, doğu batı, gibi zıtlıklar yerine mevcut yaklaşım vardır. Sorunlara bir çözüm önerisi yoktur. Önemli olan metinde anlatılan gerçekler değil, okurun bulup yakalaması gereken gerçeklerdir. (Karabulut ve Biricik; 2017) Romanda olayları dinlediğimiz üç ana karakter var. Oskar, Oskar'ın büyükannesi ve büyükbabası. Yazar onların gözünden olayları bize aktarırken

bazen anıları kimin aktardığını anlamıyoruz. Biz büyükannenin anlattığını düşünürken aslında anlatıcının büyükbaba olduğunu bölümün son cümlelerinde fark ediyoruz. Romanda zaman artık iç içe geçmiş durumdadır dolayısıyla anlatıcıların da artık bir önemi kalmamıştır. Çünkü asıl olması gereken, olayların en yalın haliyle aktarılmasıdır ve önemli olan da biz okuyucuların romanda kendi gerçekliğimizi bulup yakalamamızdır. Bu durum aynı zamanda postmodern romanın özelliklerinden biri olan üstkurmacaya bizi götürür. Artık metinler anlatıcıların hâkimiyetinden çıkarak metinlerarası bir yapıya dönüşmüştür.

Modern romanlarda gördüğümüz kronolojik zaman ve metin dizilimi olmadığı için metin simgesel bir oyun alanına dönüşür ve böylelikle okuyucular tarafından çeşitli anlam çağrışımlarına kapı açan katmanlar oluşur. Metin dil oyunları ve çok katmanlı yapısı ile her yoruma açık bir hale gelir. Böylece anlam oluşumu ve aktarımı yazar endeksli değil, tamamen okur endeksli bir hale dönüşür. Kısaca okur metne dâhil olur. Artık modernizm de olduğu gibi tek doğru yerini çoğulculuk eksenine oturtulmuş çok katmanlı bir yapı alır. Yazar bir şey söylemek yerine çoklu parametrelerden seçmeler yapar. Dolayısıyla da okur ideolojik yönelimlere kaymaz. Apolitik bir tepki söz konusudur. Romanda da yazar 11 Eylül olaylarında babasını kaybetmiş Oskar'ın acısını dindirme sürecini ve aynı zamanda büyükanne ve büyükbabasının II. Dünya Savaşı sırasında Yahudi Soykırımında ailelerini ve sevdiklerini kaybetmesini sadece insani nedenler ve hisler çerçevesinde verir. Hiçbir şekilde siyasi yorumlara girmez. Yazar taraf değildir ya da karşı da değildir. Sadece yakınlarını ve çok sevdiklerini kaybeden insanların haklı serzenişlerini yansıtmaya çabası vardır. Öfke bile görmeyiz okuduğumuz satırlarda. Sadece bir iç döküş bir acıyı paylaşma durumu söz konusudur. Okurunda yansıtılan durumu içselleştirme ve kendi çerçevesinden irdelemesi beklenir.

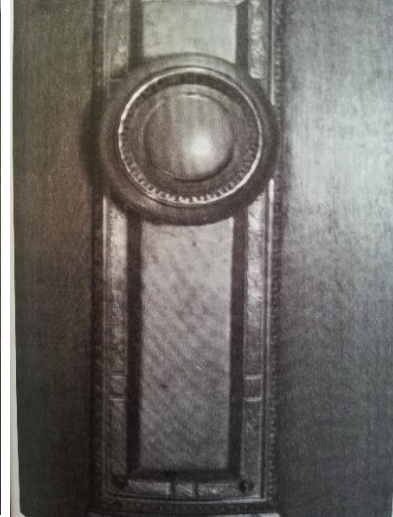
Postmodern romanda kurgusal yapı okuyucuyu romana dâhil edecek biçimde oluşturulur. Romanda yazar bir takım boşluklar bırakabilir ve okuyucunun bunları doldurması beklenir. Bu şekilde yazar ve okur arasındaki sınırlar kalkar ve okuyucu ön plana çıkar. Jonathan Safran Foer'de Oskar ile birlikte bizi anahtarın açacağı kilidi bulmamız için romana dâhil ediyor. Bunu zihnimize daha iyi canlandırabilmemiz için Oskar'ın izini sürdüğü ve anahtarı denediği kilitlerin örneklerini veriyor. (Örnek 14-16) Kapılar ve kilitler zamansal geçişlerin anlatımı için de bir anahtar. Oskar'ın büyükannesi ve büyükbabası birbirleriyle konuşmadıkları zaman evde kendilerine bir hareket alanı olabilecek yerler belirler. Buna "Hiçbir Şey Yerleri" adını verirler. Hiçbir şey yerinde her şeyi yapmakta özgürdürler. Çünkü o alanın dışında kalanın kendisine müdahale etmeyeceğini bilir. Eğer alan "Bir Şey" alanına dâhil ise burada konuşabilirler ve birbirlerine bakabilirler. "Kapının oturma odasına bakan yüzü Hiçbir Şey, koridora bakan yüzü Bir Şey'di ve onları birbirine bağlayan tokmak ne Hiçbir Şey ne de Bir Şey'di." (Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın. s:131)

Örnek:14

Örnek: 15

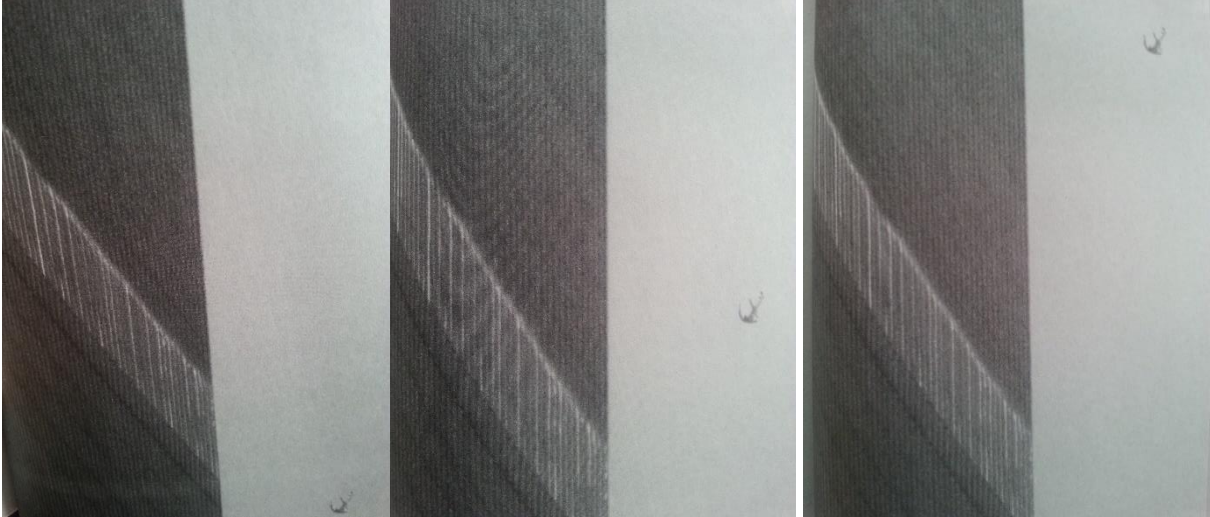
Örnek: 16

”Modernizmi yüzyılın ilk yarısından sonra yavaş yavaş sondürüp kendine kapanmaya, yok olmaya götüren nesnel nedenlerin başında, gerçekliğin zeminini yitirmesi, insanlardaki gerçeklik duygusunun yok olması geliyordu. Avrupa’nın yaşadığı büyük yıkım, bireylik duygusunu gerçeklikten koparmış, bu da modernizmin sonunu hazırlamıştı. Artık “verili dünyanın anlamlandırılabilmesi” durumu yaşanıyor. Çünkü gerçeklik (sahicilik) duygusu, bireyliğin son kerteye çıktığı yerde bile kendine bir dayanak arar.” (Gümüş; 2010)

Oskar babasını kaybetmesi gerçeğini kabul etmek istemez. Bu yüzden anahtarın peşinden koşarak kendine bir dayanak arama çabasına girer. Bu süreçte anahtarın düşündüğünden farklı bir anlamı olması onu daha çok üzer. Kendine yeni bir gerçeklik arayışına girer. İşte o zaman Başıma Gelen Şeyler defterini eline alır ve oraya daha önceden yapıştırdığı ikiz kulelerden birinden atlayan adamın fotoğraflarının olduğu sayfaları yırtar ve onları tersten yapıştırır. Böylece parmağıyla hızlıca çevirdiğinde adam göğe süzülüyormuş gibi görünür.

” Postmodernizmle birlikte edebiyatın toplumsal gerçeklikle bağının koptuğu varsayılır. Postmodern söylem, bütüncül bir gerçekliğin olamayacağını, gerçekliğin parçalandığını, başka bir deyişle çoğul bir gerçeklik anlayışının topluma egemen olduğunu söyler. Dolayısıyla edebiyat sosyolojisinin bir disiplin olarak edebi yapıtlardan tek bir anlama ulaşması mümkün değildir. Postmodern edebiyatın sunacağı bütüncül bir gerçeklik yoktur. Anlam orada tek başına bulunmamaktadır. Ancak bu düşünceden hareketle postmodern toplumlarda anlamın kaybolduğunu söylemek yanlış olacaktır. Gerçeklik ve toplumsal anlam, postmodernizmin imgelediklerinde bulunabilir.” (Altın; 2017)

Yazar bunu düşen adamın tersten oluşturulmuş fotoğraflarını on altı sayfa vererek gösterir. (Örnek 17-19) Böylelikle Oskar kendisine dayatılan gerçeği kabullenemediğini ve zamanı kendi anlamlandırması doğrultusunda tersten işleterek geri döndürebileceğini ve bu sayede belki babasını kaybetmemiş olacağı gerçeğine tutunmak ister.

Örnek: 17

Örnek: 18

Örnek: 19

SONUÇ

Postmodern roman kavramı Jonathan Safran Foer'in *Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın* kitabı çerçevesinde incelenmiştir. Romanın daha ilk sayfalardan itibaren var olan biçimsel yapısı bize postmodern bir romanla karşı karşıya olduğumuzu gösterir. Karakterlerin anlatımlarının iç içe geçmesi metinlerarası yapıyı da beraberinde getirerek roman üstkurmaca bir hale dönüşür. Yazar taraf olmaz sadece olayları yalın ve insani bir yönle yansıtır. İşin yorumlama ve anlamlandırma kısmını okuyucularına bırakır. Özellikle son bölümde Oskar'ın Başıma Gelen Şeyler defterinde düşen adamın sayfalarını yırtarak tersten yapıştırmasıyla zamanı kendi kavramsal gerçekliğiyle anlamlandırmasında bildiğimiz zaman kavramının dışına çıkarak zaman bireyin anlamlandırabildiği ya da anlamlandırmak istediği bir yapıya dönüşür.

“İkna olmak istemeyen birini hiçbir şey ikna edemez. Ama inanmak isteyeneye sarılabilecek bir şey verecek bolca ipucu var.” Thomas Schell (Oskar'ın Babası) Bu romanda da inanmak isteyenlere romanın Postmodernizm Kadar Aşırı Gürültülü ve Postmodernizme İnanılmaz Yakın olduğu verilen örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Karabulut, Mustafa ve Biricik, İbrahim. (Mayıs 2017). Postmodern Edebiyatın “Ne” Liği. <http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/postmodern_edebiyatin_ne_ligi.pdf> (08.04.2019)

Alp, Kafiye Özlem. (Kasım-Aralık 2013). Sanatın Temsili ve Postmodern Sanatta Temsil.

< <https://dergipark.org.tr/download/article-file/193436>> (08.04.2019)

Özsevgi, Yıldırım. (2017) Postmodernizm Üzerine.

<http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt10/sayi54_pdf/1dil_edebiyat/ozsegec_yildirim.pdf> (22.04.2019)

Şen Altın, Neslihan. (2017). Toplumsal Gerçeklik ve Postmodern Roman.

< <https://dergipark.org.tr/download/article-file/386293>> (23.04.2019)

<<https://humanitas.nku.edu.tr>> DOI 10.20304/humanitas.316515 (23.04.2019)

Gümüş, Semih. (2010) Modernizm ve Postmodernizm Edebiyatın Dünü ve Yarını

<<http://www.fenomen.org/postmodernizm/37-postmodernizm-nedir.html>>
(23.04.2019)